

М. Цюрупа

ПРОБЛЕМА ІНСТИТУЮВАННЯ ВОЄННОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ В СТРУКТУРІ ПОЛІТОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Поставлену проблему визначення наукового статусу воєнно-політологічних знань ми передбачаємо вирішувати у взаємодії трьох аспектів – практично-політичного, загально методологічного та конкретно-політичного.

У практично-політичному плані слід вказати, що у певні історичні періоди зростає інтерес до особливих сторін політичного життя: у революційні 1917-1920 роки в Україні дебати точились навколо питання її автономізації чи самостійності, у часи «помаранчевої революції» 2004-2005 рр. такими проблемними питання поставали легітимність влади, її моральність. А останнім часом на перший план почали висуватись проблеми забезпечення національної безпеки воєнно-політичними засобами.

Це явище не тільки «українське», бо політизація суспільного життя на тлі революційних демократичних перетворень у посткомуністичних країнах помітно загострили увагу до політичних

аспектів безпеки, забезпеченню мирних умов трансформації суспільств, до концептуальних основ воєнної політики молодих незалежних держав. Дискусії в Україні щодо вступу країни в НАТО чи стосовно іншого способу включення країни у міжнародні оборонні структури (за даними соціологічних досліджень на початок 2007 року майже 47% опитаних виступають за проведення референдуму з цього питання), активні виступи населення проти тих військових навчань, які на думку громадськості суперечать їх уявленням про національну безпеку (за даними референдуму серед 52% виборців Криму більш ніж 90% виступають проти вступу у НАТО), вперше в новітній політичній історії продемонстрували важливість набуття громадянами воєнно-політичної культури у достатньому обсязі, включно з розумінням смислу і спрямованості воєнної політики. Йдеться про розуміння особливостей, сутності воєнної політики, її місця в системі державної політики. Той факт, що у судовому порядку “зони без НАТО” на території України скасовані, а результати кримського референдуму влада вважає нелегітимними, не заперечує необхідність ретельного вивчення особливостей і спрямування воєнної політики нашої молодшої держави.

Характерно, що українська інтелігенція здебільшого підтримує євроатлантичні вектори воєнної політики, у той час як «трудова маса» сподівається на традиційне військово-співробітництво країн СНД під проводом Росії, а ми відмічаємо суперечність між рівнями воєнно-політичної свідомості.

Воєнна політика (“оборонна політика” є синонімічною назвою її) виокремилось у відносно самостійний напрямок політичної діяльності і політичного мислення на межі XVIII-XIX ст. У цей період війни, як соціально-політичні явища, які скеровувались державною владою, “переросли” воєнну стратегію та управління військами, в них почала домінувати політична складова. На порядок денний ставляться питання не техніки та озброєння, а мети і загального характеру військових дій, підбору союзників (політичної стратегії).

Такий стан речей призвів до кардинальних змін у взаємодії збройної боротьби і політики. З появою воєнної політики керівництво збройною боротьбою перейшло з рук полководців до діячів воєнно-політичного штабу, а інколи і безпосередньо до політичних лідерів, як то було у 1941-1945 рр. в СРСР при Сталіні (той у 1941-1945 роках займав посади Наркома Оборони, Верховного Головнокомандувача, Голови Ставки, секретаря ЦК ВКП (б) та інші) 1938-1945 рр. у фашистській Німеччині. Управління збройною силою стало

функцією не окремих осіб, а спеціальних установ більш високого воєнно-політичного рангу, ніж звичайні військові штаби –воєнних міністерств та Генеральних штабів. Цей рівень керівництва збройною боротьбою почали називати “Великою стратегією”, або “Політичною стратегією”, зрештою затвердилось більш сучасне поняття “Воєнна політика”. Зауважимо, що у ХХІ століття керівництво великих держав здебільшого вживає термін “національна політики в галузі оборони”.

Для того, щоб розібратись з новими поняттями, визнаємо субординацію термінів “Воєнна стратегія” та “Воєнна політика”, яку вдало визначену німецьким воєнним теоретиком Г.Д. Бюлловим: “Політична стратегія відноситься до стратегії воєнної так, як остання відноситься до тактики і політична стратегія являється вищою”. У подальшому інший німецький теоретик і політичний мислитель Карл фон Клаузевиц відмічав, що політична стратегія межує з політикою і теорією держави, вірніше, вона сама стає тим і іншим¹.

Пізніше російський воєнний теоретик Г. А. Леєр розмірковував щодо необхідності теоретичного дослідження воєнної політики та воєнно-політичної діяльності. “Дослідження того зв’язку, котрий існує між війною і політикою, має скласти завдання окремої науки, а саме – воєнної політики”, - писав цей відомий російський теоретик, начальник Академії Генерального штабу². Як бачимо, на початок ХХ століття поступово затвердилась думка щодо необхідності дослідження воєнної політики як спеціального політичного феномену, хоча терміни “воєнна політика” та “воєнна політологія” було вживане як тотожні.

Другий етап ставлення до воєнної політики як до спеціального об’єкту державної політики позначився пошуком особливої її форми – стратегії непрямих дій. У самому загальному вигляді це така оборонна політика, яка намагається мінімально «включати» силові інструменти – армію, збройні сили в цілому, у міждержавну боротьбу. У 50-тих роках ХХ століття англійський воєнний теоретик Є. Кінгстон-Макклорі визначив місце воєнної політики в системі національної політики таким чином: “Національна політика – це вершина трикутника, в основі якого економічна політика, зовнішня політика і воєнна політика у їх сукупності”³.

¹ К. Клаузевиц. О войне. Пер. с нем. – М., 1941. – С. 160.

² Леєр Г. А. Опыт критико-исторического исследования законов искусства ведения войны. СПб, 1971.- Ч. 1.- С. 27.

³ Кингстон – Макклори .Є. Военная политика и военная стратегия. Пер. с англ. – М.,

Відтепер воєнна політика держав вважається стрижневим елементом державної політики в галузі національної безпеки і потребує 'осягненню принаймні на науково-теоретичному та практично-політичному рівнях, а можливо і на рівні системи цивільної та військової освіти.

Ставлячи проблему інституювання воєнної політології на загально методологічному рівні ми маємо звернутись до характеристики "материнської" політичної галузі знання.

Політологія - відносно молода суспільна наука, вона не може похвалитись древністю походження як, скажімо, інші галузі знання - філософія чи теологія, хоча рефлексія над проблемами держави, її захисту, організації публічної влади помічена ще із стародавніх часів та продовжується впродовж всієї історії людства.

На нинішньому етапі в Україні, як і у інших пострадянських країнах, відбувається процес становлення низки наук про політику і зроблено перші узагальнення щодо стану її розробки⁴. Зроблено заявку на можливість інституалізації «української політології»⁵. Ми вважаємо такий крок здійснено у правильному напрямку, бо з часів дослідження А. Токвіллем проблем демократії в Америці (середина ХІХ) століття стає зрозумілим, що як демократія, так і наука про неї базуються на "національному ґрунті", на звичаях, культурі, на традиціях здійснення публічної влади.

Сучасне політичне знання виступає не тільки у загальному, але і у спеціалізованому, розгалуженому і водночас у синтезованому вигляді, тому що функціонують окремі суспільні сфери з особливим акцентом на політичне регулювання (економіка, військова справа та інші), які створюють достатні підстави для виокремлення певних напрямків із загальнополітичних знань у окремі підгалузі політологічного знання: політична психологія, політична економія і т.д.

Зокрема, воєнна сфера суспільства керується політичними владними структурами і водночас військовим, відносно автономним керівництвом, на основі врахування діалектично суперечливих взаємин між війною та політикою і це регулювання цілої сукупності воєнно-політичних відносин (управління, координація) і складає сутність воєнної політики. Відповідно, закономірності та тенденції,

1963. – С. 32-31.

⁴ Див.: Политическая наука в Украине. – Симферополь. -2002.

⁵ Див.: напр.: Українська політологія. - К., 1994.

які притаманні саме цій сфері воєнної політики, складають основне предметне поле воєнної політології.

Мабуть що вперше термін «воєнна політика» у контексті її вивчення спеціальною наукою запровадив А. Жоміні⁶ – французький та російський воєнний теоретик початку ХІХ століття, один із засновників російської Воєнної академії, який узагальнив досвід війн епохи французької революції та висловив ідеї щодо утворення спеціальної галузі знання – «політики війни» або «воєнної політики»⁷. Він вважав, що «воєнна політика» має забезпечити розробку загального плану ведення війни, тобто наголошував ще й на утилітарному (прикладному) воєнної політики.

Предметом науки воєнної політології окрім воєнної політики Анрі Жоміні вважав характер народу протиборної держави, воєнно-політичні здібності полководців, значення яких він оцінював дуже високо, політико-економічні особливості театрів воєнних дій, а також внутрішні аспекти (дисципліну) війська.

У подальшому естафету намагань інституювати воєнну політологію підхопили російські воєнні теоретики М. Корф, Н. Михневич, Г. Леер та інші. Ця проблема детально висвітлена автором у монографії «Военные теоретики Европы о войне, мире и национальной безопасности»⁸.

Нагадаємо, що генерал М.Корф ще у ХІХ столітті зауважував: «Необхідність воєнної політики як самостійної науки доводиться тим, що з одного боку її предмет не досліджується жодною існуючою наукою, а з іншого боку вона буде мати цілком самостійний предмет – вивчення значення для війни та її ведення державного устрою, державної діяльності у їх еволюції, котрі хоча і досліджуються як у соціології, так і у політиці, однак з зовсім інших точок зору».⁹

⁶ Антуан Анрі Жоміні (1779- 1869) - воєнний теоретик та воєнний історик, служив у швейцарській, наполеонівській та російській арміях, був у почиті імператора Росії Олександра І, а також був задіяний до планування Кримської війни 1853-1856 рр., автор багатотомної історії війн Франції. Жоміні вважав, що принципи ведення війн «вічні» та «незмінні», тому недооцінював роль поточної воєнної політики держави. У російській армії до ідей Жоміні бойові офіцери і генерали ставились подеколи іронічно, як до відірваного від військового життя «академіка».

⁷ Див. за: Каневский Б.М. Философско-методологический анализ научных основ во-енной политики социалистического государства.- М.: ВПА, 1977. – С. 113.

⁸ Див.: Цюрупа М.В. Военные теоретики Европы о войне, мире и национальной безо-пасности. - К.: НАОУ, 2005. – 258 с.

⁹ Корф Н.А. Связь военных наук с общественными. Общее введение в стратегию. Этю-ды по философии военной науки. - СПб, 1897.- С.85.

В нових умовах зламу ХХ – ХХІ ст. за інституювання воєнної політології виступають сучасні російські вчені Б. Каневський, А.І. Дирін та інші.¹⁰ А на Заході на хвилі науково-технічної революції у військовій справі, яка охопила всі складові планування, підготовки і ведення збройної боротьби американські теоретики у 60-х роках ХХ століття почали розробку «теорії національної безпеки», у якій складовими стали проблеми зовнішньої, воєнно-економічної та суто воєнної політики. Таким постає історико-науковий аспект нашої проблеми.

З методологічної точки зору воєнна політологія для того, щоб претендувати на статус окремої навчальної дисципліни, на нашу думку, повинна мати наступні системотворюючі чинники:

1. Специфічний об'єкт теоретичного осмислення;
2. Парадигми воєнно-політичного мислення;
3. Достатній обсяг теоретичного матеріалу;
4. Виявленні закономірності у воєнно-політичних відносинах;
5. Соціально значущі функції науки і відповідної навчальної дисципліни;
6. Інституціональні заходи закріплення воєнно-політичного знання.

Зрозуміло, що це не вичерпний перелік підстав для виокремлення специфічної політологічної галузі. Проаналізуємо кожен з вищеназваних системотворюючих чинників спеціалізованого політичного знання.

Починаючи з першого чинника, відмітимо специфічність воєнної політики в структурі політики, нерозуміння якої приводить до того, що у години важких збройних випробувань ми стаємо «дітьми у політиці», як зауважив російський мислитель В. Розанов у 1918 році, котрий у вирі революційних перетворень завдячуючи військовій силі почав замислюватись над силою воєнної політики.¹¹

Відомий російський воєнний вчений Б. Каневський вважає що воєнна політика має подвійне “входження” в структуру політики держави.¹²

Це “подвійне” входження в загальнодержавну політику воєнної

¹⁰ Див.: Борис Каневский. Оборонная политика: особенности, структура и функции // Армия и общество. - М, 1990.- С.29- 37.

¹¹ Див.: Розанов В.В. Мое предвидение // Уединенное. - М, 1990.- С. 397.

¹² Каневский Б. Оборонная политика: особенности, структура и функции // Армия и общество. - М, 1990.- С.41.

політики приводить до зворотного впливу першої на останню: воєнна політика “внутрішньої” стороною пов’язана з програмами держави по створенню збройної сили держави та її утриманню на належному (або на неналежному рівні відповідно до загальнодержавної політики) рівні, а “зовнішньою” стороною воєнна політика охоплює всю діяльність по використанню воєнно-силових засобів у зовнішніх відносинах з іншими країнами. Цей теоретичний момент може бути проілюстрований таким емпіричним чином: з приходом до влади нового прем’єра Японії Абє восени 2006 року програма уряду почала включати в себе такі “внутрішні” проблеми воєнної політики як підсилення воєнно-патріотичного виховання дітей у японських школах, перегляд історії другої світової війни, а у “зовнішніх” моментах - продовження дипломатичної боротьби з Росією щодо статусу північних територій, виступ проти намагань США закріпити світовий порядок, при якому б зберігалась домінуюча роль США та незначна роль Японії в діяльності впливових міжнародних воєнно-політичних альянсів. Є у новому уряді Японії суто “військові” аспекти воєнної політики держави, зокрема перегляд положень післявоєнної конституції Країни Сонця, що забороняли утворення і утримання збройних сил і відповідно заміну “сил самооборони” повнокровною армією.

Важливим моментом є визнання суб’єктом воєнної політики державу, або найвпливовіші соціальні сили всередині держави за певних обставин, зокрема, громадянської чи національно-визвольної війни, але ніяк не можна вважати таким суб’єктом армію, чи всю збройну силу держави, яка є інструментом здійснення воєнної політики. Тільки у цьому випадку стає зрозумілим, чому можливим є процес “деполітизації” армії, але ніяк не держави – головного політичного інституту суспільства.

Цікаво, що у ХХІ столітті деякі держави намагаються «перекласти» справу ведення війни з плечей держави на плечі армії і продемонструвати, що воєнна політика держави може суперечити діяльності військових по управлінню збройною боротьбою. Так, 34 денна військова кампанія влітку 2006 року у Лівані Ізраїлем характеризується як операція «проти ХАМАСУ», а відповідальність за відносну невдачу цієї обмеженої військової кампанії була перекладена на ізраїльського генерала, командувача армійської групи (вимушений був подати у відставку).

Важливою особливістю воєнної політики є її здатність інтегруватись з іншими напрямками внутрішньодержавної політики,

в підсумку виникають такі гібриди як воєнно-економічна, воєнно-технічна та інші різновиди політики. Таким чином, воєнна політика є синтезована, комплексна галузь політики держави, пов'язана зі створенням, утриманням на належному рівні збройної сили з можливим використанням її задля реалізації основних завдань внутрішньої і зовнішньої (національної) політики.

Воєнна політика конкретизується у воєнних доктринах, «Білих книгах», у воєнних стратегіях і реалізується в практиці повсякденного воєнного будівництва. В Україні новітнього часу як і у інших демократичних країнах підсумки проведеної воєнної політики за минулий рік та напрямки реалізації оборонної політики в поточному році оприлюднюються у так званих «Білих книгах». Тим самим досягається певна відкритість і «прозорість» воєнно-політичних рішень політичного керівництва країни.¹³

Процеси глобалізації вплинули на взаємини внутрішнього та зовнішнього аспектів воєнної політики, так, зокрема, сучасні механізми міжнародної безпеки та колективного захисту в Європі на перший план висувають політичний аспект реалізації поставленої мети забезпечення стабільності і миру, відтепер політичні засоби домінують над воєнною складовою, що яскраво продемонстровано діяльністю ООН. Незважаючи на критику ефективності ООН, її мирні, хоча і примусові акції, заступають місце військовим акціям. Цікавим у цьому відношенні є заувага Президента Фінляндії – її країна не входить у воєнно-політичний союз НАТО, однак збройні сили Фінляндії приступили до патрулювання повітряного простору над Європою поряд з державами НАТО, бо оборонна політика базується на спільній європейській політиці колективної безпеки.

З іншого боку не слід вважати військові акції під проводом ООН віджилими, чи такими, що втрачають актуальність. Так в операціях з підтримки миру – ОПМ – задіяна сила майже 86 тисяч вояків з 107 держав-учасниць Об'єднаних націй, а українці – миротворці за 13 років участі у операціях здобули славу надійних провідників миру.

Воєнну політику не слід зводити лише до практичних дій силових структур і вольових рішень воєнно-політичних кіл, бо вона є органічне злиття політики і науки, практики і теорії, доктрин та способів їх реалізації.

Теоретична сторона воєнної політики звернута до принципів, законів і тенденцій, які проявляють себе у військовій сфері діяльності,

¹³ Див. Напр. Оборонна політика України у 2005 році. - К, 2006.

вона присвячена дослідженню шляхам досягнення стратегічних інтересів держав із застосуванням військових засобів. Планування і ведення збройної боротьби вимагає глибоко проникнення у приховані закономірності військової справи, а тому не випадково монархи та політичні лідери останніх століть мали спеціальний військовий вишкіл. У останнього російського імператора, полковника Миколи Другого вчителями і вихователями у військовій сфері були відомий, вище згаданий воєнний теоретик Г. А. Леєр, військовий історик А. Пузиревський та інші визнані авторитети у військовій сфері.

У галузі воєнної політики ціна суб'єктивних помилок дуже висока, тому воєнно-політичному керівництву слід більше звертатись до теоретичних засад своєї діяльності. Можна стверджувати, що збільшення питомої ваги воєнно-політичної теорії є одна із закономірностей воєнної політики.

У структурі саме теоретичної частини воєнної політики можна виокремити такі елементи:

1) воєнно-політичні погляди окремих політичних лідерів, вождів, керівників держав,

2) систематизоване і прагматично налаштоване воєнно-політичне мислення (практичне мислення) політичного керівництва;

3) концепції, які розроблені спеціалізованими науковими «мозковими» центрами;

4) воєнні доктрини – державні документи офіційно прийняті у певні періоди розвитку держав;

5) воєнно-стратегічні настанови, які поширені серед вищого воєнного керівництва;

6) гіперболізовані погляди щодо шляхів завдання поразки противнику і досягненню перемоги (воєнно-політичні міфи). Таким воєнно-політичним міфом, що залишився у суспільній пам'яті стало прагнення російського царя до швидкого проведення «маленької переможної війни» або Гельмута Мольтке до «блискавичної війни».

Стосовно практичної (діяльності) сторони воєнної політики можна стверджувати, що її основний елемент, або стрижень, є так званий оборонний курс. Він знаходить своє відображення у «Книгах» різних країн стосовно реалізованої оборонної політики за поточний рік.

За змістом воєнна політика не вичерпується внутрішнім чи зовнішнім аспектом, теорією та практикою, а має і специфічний зміст називаємий політичною стратегією або Стратегією з великої

літери. Яскравим прикладом її є «нова стратегія США» у боротьбі з тероризмом у Іраку.

Таким чином, структура воєнної політики складається з таких елементів:

1. Воєнно-політичне мислення;
2. Воєнно-політична практика;
3. Воєнно-політичні відносини;
4. Воєнно-політичні інститути.

Воєнна політика може бути оприлюднена і реалізована у таких формах:

Воєнно-політична концепція містить засновані для воєнної практики держави вказівки щодо функціонування мілітарної сфери, цілі й завдання, шляхи і засоби досягнення воєнно-політичних цілей (меж).

Воєнна доктрина у частині її ефективності визначається адекватністю воєнно-політичної концепції і переводить концепцію (артикулює її) на зрозумілу для мови практики військового будівництва. Воєнна доктрина як система поглядів щодо реалізації воєнної політики знаменує собою офіційну, визнану державним воєнно-політичним керівництвом лінію поведінки держави.

Воєнна національна доктрина України пробивала шлях до офіційного визнання вельми складно – напередодні Другої світової війни уже були підготовлені наукові передумови для створення національної воєнної доктрини, але минуло півстоліття щоб до них додалися передумови суспільно-політичні – утворилась незалежна Українська Держава. Два роки тривало військово будівництво без чітко визначених воєнно-доктринальних поглядів, і нарешті в жовтні 1993 р. Верховна Рада ухвалила Українську Воєнну Доктрину. Можна сперечатись з приводу того, якою мірою той чи інший воєнно-теоретичний здобуток минулого втілилися в тексті Доктрини. Нова Воєнна доктрина України 2004 року не викликала такого резонансу як у середині 90-х років і це також є показчик теоретичного «наповнення» воєнно-політичного документу.

Воєнно-політичні відносини – це відносини між складовими, або суб'єктами воєнної політики, вони складаються на основі закономірностей збройного насильства для вирішення політичних суперечностей у мілітарній сфері. Такими суперечностями можуть бути вимоги мінімальних економічних витрат і доволі масштабними політичними цілями, які потребують мобілізації сил усього суспільства. Воєнно-політичні відносини еволюціонують

в сторону видозміни їх характеру та масштабу, починаючи від внутрішньодержавних і завершуючи блоковими чи глобальними.

Простежується поляризація воєнно-політичних відносин, перші з яких утворюються з приводу підготовки і ведення збройної боротьби, а другі з приводу підтримання миру і безпеки.

Воєнно-політичні відносини відображають реальні відносини щодо характеру і рівня небезпек. На сучасному етапі розвитку цивілізації відносини безпеки і небезпеки набувають рис співробітництва, кооперації між державами в системі колективних загроз і колективної системи безпеки.

Воєнно-політичні інститути виступають ланкою між поглядами, доктринами та воєнно-політичними відносинами. Вони покликані закріплювати, організаційно оформити та регулювати воєнно-політичні відносини. Специфіка цієї складової воєнної політики у тому, що вони забезпечують єдність (зв'язок) політичних інститутів та органів військового управління (воєнно-політичних інститутів) на стратегічному рівні.

Характерно, що подібні установи почали започаткувати ще у повстанських арміях: так у О. Пугачова створена була Державна воєнна колегія – найвищий адміністративний воєнний і судовий орган. Державна воєнна колегія О. Пугачова у 1773-1775 рр. ввела єдине начальство, поставила під владні відносини і отаманів добровільних загонів. Можливо це було копіювання Воєнної колегії, створеної Петром Першим у Росії, яка на той час підпорядковувалась Сенату.

Воєнно-політичні інститути пройшли певну еволюцію і відтепер у багатьох країнах діють Вищі Органи – у США з 1947 Рада національної безпеки, у колишньому СРСР діяла Рада Оборони. В Україні створена Рада національної безпеки і оборони на найвищому рівні, бо її очолює Президент України. Сьогодні є надзвичайно актуальним і суперечливим (конфронтаційним) для українського політикуму є статус, роль, підпорядкованість РНБО. Однак незмінним є засаднича ідея бути єдиним вищим воєнно-політичним органом стратегічного рівня, який не може бути предметом змагань владних структур. Академік АНА України, колишній двічі секретар РНБО В. Горбулін слушно зауважує, що РНБО є головний інструмент держави у координації різних урядових структур у «силовій сфері», репрезентує позицію держави у розв'язанні стратегічних питань.»¹⁴

¹⁴ Горбулін В. Безпека та влада // День - 2007.- №22.

Тенденціями подальшого розвитку воєнно-політичних організацій виступають:

- ускладнення і диференціація у зв'язку з більш складною взаємодією політики та збройної боротьби;
- певна політизація органів військового управління;
- утворення особливих координаційних органів як зв'язуючих ланок між політичним та військовим органами.

Фундаментальним питанням для воєнної політології є з'ясування взаємин війни і політики. Взаємодія політики і війни змінюється таким чином, що у початковій фазі кризового стану зберігається можливість регулювання збройного протистояння, а з переходом до воєнно-силового протистояння зростає швидкість та інтенсивність деструктивних процесів, неадекватної оцінки обстановки та поведінки політичних суб'єктів. Це шлях від цілераціонального до ірраціоналізму, від політичних аспектів до воєнно-силових.

Слід зважати на те, що воєнна політика відповідає певним сутнісним характеристикам політики в цілому, за ствердженням німецького соціолога К. Шмідта, бо у нього «сутність політики полягає у війні», або австрійського психіатра З. Фрейда, який вважав, що «політика знаходиться на межі прагнення до смерті і лібідо».¹⁵ І дійсно, якщо простежити з античних часів, що знаходилось у центрі уваги представників політикуму, то з'ясується, що частіше за все це військові справи. Аристотель вважав, що військові складають душу держави поряд з тими, хто займається обговоренням таких справ та складанням законів, тобто разом з політиками та юристами.

В сучасних умовах рішення президента США Буша – молодшого змінити стратегію війни у Іраку з січня 2007 року (читай – воєнну політику у цьому регіоні) небезпідставно вважають визначальним не стільки для відновлення чи занепаду Іраку, скільки для політичної ситуації США. Конгрес США у лютому 2007 року висловив недовіру воєнній політиці Президента США у Іраку і це лише початок змагань різних політичних сил за напрямок воєнної політики.

Таким чином, об'єкт цієї галузі політологічного знання – воєнна політика та сфера її застосування - очевидно специфічний і може значно відрізнитись від загального русла державної політики, а тому потребує спеціальних, особливих напрямів дослідження.

Щодо обсягу теоретичного матеріалу, який накопичений історією світової думки у галузі осмислення і розробки теоретичних основ

¹⁵ Див.: Политическая наука в Украине. – Симферополь. -2002.- С.157.

воєнної політики, вкажемо, що практично у кожного політичного мислителя є висловлювання, думки, ідеї чи навіть цілісні концепції воєнної політики.

Інституціональні заходи закріплення воєнно-політичного знання практично здійснюються у багатьох країнах та їх збройних силах, де введені посади військових політологів. Щодо України вкажемо на те, що у переліку спеціальностей за держстандартом введена нова спеціальність “воєнна політологія” і буде не тільки логічним, але й практично необхідним забезпечення цієї спеціальності профільною навчальною дисципліною. Поки що з сотень (вірніше тисяч) навчальних закладів країни вона вивчається лише у Національній академії оборони України та військовому інституті національного університету ім. Тараса Шевченка. Ми покладаємо надії на Українську академію політичних наук за допомогою якою можна підняти рівень викладання дисципліни на теоретичний, «академічний» рівень.

Стосовно парадигм воєнно-політичного мислення зазначимо, що вони знаходяться у процесі їх визнання більш широким колом науковців, ніж це прийнято серед військових фахівців стратегічного рівня управління.

Ми виділили, перш за все, парадигму К. Клаузевіца «політизації» збройного насильства, яка виходить з того, що збройне насильство не є самодостатнім, а виступає у якості знаряддя політичних сил. Хоча на перший погляд війна виглядає як акт ненависті, жорстокості, насильства, нерідко безглуздої різаними, у глибинній суті це проведення тієї ж політики, що і за мирних умов, однак особливим, насильницьким способом. Війна і політика пов'язані сутнісними зв'язками, причому пріоритет належить політиці, політика у збройних змаганнях лише “змінює перо на шпагу”, за влучним висловом цього німецького теоретика, політолога війни.

Інша парадигма, умовно назвемо її іменем Гельмута Мольтке – Старшого, заснована на доведенні верховенства стратегії над політикою, бо могутність знаряддя, яким користується політика, говорить само за себе. У певні періоди історії армія визначала розвиток суспільства і цілеспрямована воєнна політика об'єднувала націю. Згідно цієї парадигма військова потуга визначає напрямки внутрішньої та особливо зовнішньої політики, а армія «створює державу».

Ще одна парадигма древнього воєнного теоретика Сунь-Цзи, яка у подальшому стала основою «стратегії не прямих дій», виходить з концепту китайського мислителя, що збройного насильства у війні,

як у політичному явищі, слід по можливості уникати, а своєї мети досягати шляхом силового тиску, використанням політичних важелів залякування, роз'єднання союзників; він писав, що найкраща форма війни - не застосовуючи збройної сили, а використовуючи всі інші засоби, змусити противника відмовитися від своїх цілей і тим самим зробити його більш податливим, тобто підкорити чужу армію, не воюючи. Сунь Цзи стверджував, що видатний полководець має перемогти ворога не застосовуючи збройну силу, взяти вороже місто без осади, покорити всю державу без пролиття крові.¹⁶ Ця парадигма у вічному вирішенню проблеми: що важливіше у воєнно-політичних явищах? Віддає перевагу політиці, у той час у К. Клазевіца має місце динамічна рівновага, а у Г. Мольтке Старшого пріоритет належить збройному насильству.

Підсумовуючи вищевказаний практично-політичних і методологічних, наукових чинників створення специфічної політологічної галузі знання, ми можемо стверджувати: молода воєнно-політична наука стрімко набирає силу, визначає теоретичні засади практичної політики по керівництву смілярної сфери держави, надаючи суспільній активності громадян чіткої спрямованості на важливість збройного та мирного захисту національних інтересів України. Для військового керівника політичні знання стають ідейною основою його практичній діяльності із захисту батьківщини.

Воєнна політологія має всі підстави інституюватись у навчальну дисципліну практично-прикладного характеру в системі підготовки офіцерів, особливо рівня воєнно-політичного керівництва, стати базовою воєнно-професійною основою для здобуття знань політичними керівниками у військовій сфері.

Воєнна політологія органічно пов'язана з базовою, «материнською» наукою політологією і водночас має достатні системоутворюючі чинники щоб самостійно досліджувати специфічний предмет і виступати методологічною основою розробки і осмислення воєнної політики.

¹⁶ Сунь-Цзы. Трактат о военном искусстве. Пер. с кит. - М., 1955.-С.46.